

Extraordinari Vallet

Alberto Sáenz de Santa María Vierna
Notari de Càceres

El 25 de juny de 2011 va morir Juan Berchmans Vallet de Goytisolo, un gran Notari i —sense exagerar— **un dels més grans juristes espanyols i europeus del segle XX**.

L'aportació de Vallet al món del Dret és literalment immensa i els seus coneixements jurídics, simplement sorprenents.

Abasten **des dels conceptes bàsics del Dret civil i l'Ordenament jurídic** —un gruixut volum de més de mil pàgines recopila estudis seus en aquest camp i en d'altres sota el títol *Estudios sobre fuentes del Derecho y el método jurídico*— **fins al Dret mercantil** —la majoria dels seus *Estudios varios* estan dedicats a aquest sector de l'Ordenament.

També es va ocupar del que avui anomenem **Dret agrari i urbanístic**

—anteriorment, objecte d'atenció freqüent a través de la distinció entre «allò rural» i «allò urbà», perspectiva molt utilitzada en l'estudi dels territoris forals—, i va arribar a tractar fins i tot el **Dret internacional privat** —amb ponències a més de cinc congressos internacionals del Notariat llatí.

Si per alguna cosa és conegut Vallet a Espanya i en el món sencer és per la seva condició de Notari. En el camp notarial, es pot dir que Vallet ho ha estat tot

I en tots els camps sempre va demostrar un **domini tal del Dret romà i de la his-**

tòria del Dret com només tenen els verdaers especialistes de primeríssima fila.

Sense que es pugui deixar d'esmentar el seu **coneixement i el seu maneig perfecte de la doctrina historicojurídica espanyola**, especialment els clàssics: Gregorio López, Antonio Gómez, Vázquez de Menchaca, el jesuïta Luis de Molina, Castillo de Sotomayor, Covarrubias, etc. Un maneig que només troba paral·lelisme en el coneixement profund d'aquesta mateixa doctrina clàssica espanyola que també tenia Federico de Castro.

1) Vallet, Notari

Però si per alguna cosa és conegut Vallet a Espanya i en el món sencer és per la seva condició de Notari. En el campo no-

tarial, es pot dir que Vallet ho ha estat tot. Car si va ser Notari de Madrid als 32 anys —per oposició entre notaris—, ja abans havia sabut ser Notari arrelat en petites poblacions, com ara Torroella de Montgrí (Girona) i Arucas (Les Palmes).

En la vocació notarial de Vallet va ser providencial el paper d'un altre gran Notari: Roca Sastre. El mateix Vallet ho va confessar quan, en recopilar els seus *Apuntes de Derecho sucesorio*, va escriure la següent dedicatòria a l'encapçalament: «A Ramón María Roca Sastre, que en els primers anys de la nostra postguerra va tornar a despertar en mi l'afició per al Dret, que se m'havia adormit amb l'olor de la pólvora i el soroll de les explosions». Membre de juntes directives del Col·legi de Notaris de Madrid, diverses vegades integrant de tribunals d'oposicions a notaris, ponent espanyol a congressos internacionals, va ser President durant dos anys —del 1977 al 1979— de la Unió Internacional del Notariat Llatí.

No es pot deixar d'esmentar la seva aportació com a pensador en el sentit més elevat, que en el món del Dret vol dir, bàsicament, ser un autèntic filòsof del Dret

Fruit de les seves arrels en el Notariat espanyol i del seu coneixement dels notariats llatins del món són els seus **molts articles sobre «el Notari i la funció notarial»**, en què insisteix repetidament en allò que per a ell és una idea-força del Notariat: la que defensa que el Notari és un òrgan social —subratlleu això de «social»— que té al seu càrrec, de manera directa, la seguretat jurídica en la normalitat de la vida, especialment en allò negocial, és a dir, en funció preventiva. (Encara ara està pendent la publicació conjunta i monogràfica dels seus treballs i de les seves conferències sobre la figura jurídica del Notari llatí.)

Aquest **amor per la figura jurídica del Notari** el va mostrar sempre allà on es trobava, presumint constantment en desenes de conferències i publicacions a qualsevol lloc del món —amb orgull i satisfacció— dels perfils i les notes que caracteritzen el Notari espanyol com la cristallització més aconseguida del Nota-

ri llatí. I fins a tal punt el va marcar aquesta empremta notarial que, en un treball de 1976 —quan ja estava al cim professional i intel·lectual i podia presumir de tants títols—, es descrivia a si mateix com un simple jurista pràctic, ja que —deia— «els juristes pràctics estem més a prop de les coses i els fets; la nostra perspectiva està més vinculada a la realitat i a allò que en concret és bo i útil o nociu al bé comú».

Coneixent aquest punt de vista de Vallet, precisament per això em vaig permetre dedicar-li un petit treball l'any 2001 amb les paraules següents: «A Juan Vallet

de Goytisolo, jurisconsult a la manera romana, mestre de Dret civil i, sobretot, Notari».

2) Vallet, filòsof del Dret

La faceta notarial de Vallet és, sens dubte, la més coneguda, especialment pels lectors d'aquesta revista —majoritàriament, advocats—, però no es pot deixar d'esmentar la seva **aportació com a pensador** en el sentit més elevat, que en el món del Dret vol dir, bàsicament, ser un autèntic filòsof del Dret.

I Vallet —com en tot allò que va cultivar— **va ser un mestre de la filosofia del Dret i el pensament jurídic**. Sense por d'equivocar-nos, podríem parlar de Vallet com del més gran argumentador del Dret natural en els temps moderns. **Enamorat del iusnaturalisme cristià d'arrel tomista**, hi va introduir factors de renovació i projecció de futur.

En aquesta línia —sempre segons el meu humil parer— la seva definició del Dret com a «determinació d'aquell *quod iustum est* en el cas concret» és tan encetada i original com n'hi ha poques en la Història. Amb aquesta, enriqueix i aprofundeix la part més substantiva i medullar de la clàssica definició de Sant Tomàs a la *Summa teològica* («ordenatio rationis ad bonum comune»).

En aquesta faceta seva com a filòsof del Dret cal situar-hi la seva **admiració permanent per Aristòtil i, sobretot, per Sant Tomàs d'Aquino**, però sense oblidar dues grans influències que va rebre d'autors contemporanis seus: una, mai recalçada en aquesta faceta del Dret però igualment crucial, la de **Federico de Castro**, també mestre seu en el iusnaturalisme; i l'altra, que moltes vegades va recalcar que fou determinant per exterioritzar un pensament que fins aleshores no havia aconseguit «treure del seu interior» i que gràcies a ell va aconseguir «fer fora», la del filòsof francès **Michel Villey**. També va mantenir un intercanvi intel·lectual molt fructífer —fructífer per a tots dos— amb el filòsof italià Michele Federico Sciacca.

No seriem justos amb Vallet si en aquest punt no recordéssim a un altre gran amic seu: Eugenio Vegas Latapié. Amb ell va aixecar i va sostenir generosament la **Fundació Speiro** i amb ell va animar i va donar vida a un altre producte molt estimat de la seva vida: la **revista Verbo**, revista d'acció cultural inspirada en el Dret natural cristià. Fundada l'any 1962, sota la seva direcció ha arribat a editar quasi 500 números. I en aquesta i al fil d'aquesta i de la Fundació Speiro, Vallet ha publicat importants treballs per a la seva vida de pensament entorn de temes com ara la llibertat civil, el pactisme, els cossos intermedis, la inflació o la tecnocràcia.

3) Vallet i el Dret civil; en particular, el Dret de successions

Intentar resumir en breus línies l'obra de Vallet en el camp del Dret civil seria com intentar posar portes al camp. De tanta envergadura com té la seva obra.

Ha tractat tots els sectors i tots de manera magistral: la possessió, la reivindicació mobiliària del controvertit article 464 del Codi Civil, la fe pública registral, les compravendes amb caràcter privatiu d'un dels cònjuges —en els temps en què aquesta qüestió era disputadíssima—, les compres amb pacte de sobrevivència a Catalunya, les compravendes a favor de persona a determinar, les donacions *mortis causa*, la hipoteca del dret arrendatari, el *pignus tabernae*, la hipoteca mobiliària i la penyora sense desplaçament de la possessió, l'emfiteusi... i molts altres temes han estat abordats per la seva ment sagaç i inquisitiva.

Per si calguessin proves del seu **domini absolut del ius civile i del seu magisteri com a civilista**, n'hi hauria prou amb una de sola: el seu estudi sobre les *Cauteles de opció compensatoria de la legítima*, publicat en ocasió del Centenari de la Llei del Notariat, ocupa —si en prescindim de cent més per a l'examen de la seva perspectiva històrica— tres-centes pàgines; i en aquestes mateixes tres-centes pàgines va ser capaç de condensar tot un valuós i encertadíssim *Panorama del Derecho civil*, que és un extracte de saviesa jurídica.

Si hi ha algun camp de Dret civil per al qual va néixer Vallet, aquest és, sens dubte, el Dret de successions

Però si hi ha algun camp del Dret civil per al qual va néixer Vallet, aquest és, sens dubte, el Dret de successions.

El que Vallet ha revelat, enriquit i aportat als 431 articles que el Codi Civil dedica a aquesta matèria sota l'epígraf «De les successions» (articles 657 a 1087) no es pot descriure si no s'ha estudiat la seva obra, fins al punt que es pot parlar d'un Dret espanyol de successions «abans de Vallet» i «després de Vallet».

I no només ho diem nosaltres. Pablo Salvador Coderch l'ha qualificat com el

«primer especialista espanyol en Dret successori»; Nuñez Lagos —també en una ocasió assenyalada— va dir d'ell que era «un dels primers tractadistes de Dret successori d'Europa», i Lacruz i Sancho Rebullida li van dedicar el tom V dels seus *Elementos de Derecho civil* en els termes següents: «A Juan Vallet de Goytisolo, en reconeixement a la seva contribució imparable al Dret successori espanyol i en testimoni d'amistat».

Actualment, l'estudi del fenomen successori en l'obra de Vallet està enormement facilitat gràcies a la tasca recopiladora que ell mateix va emprendre els anys 80, i passa forçosament per tres grans obres: els *Estudios de Derecho sucesorio*, la seva obra *Las legítimas* i el *Panorama del Derecho de sucesiones*.

Els seus *Estudios de Derecho sucesorio* —publicats entre 1980 i 1983 en sis gruixuts volums— ja els havia anunciat el 1955, en publicar per parts els *Apuntes de Derecho sucesorio* a l'*Anuario de Derecho Civil*. En aquests, Vallet agrupa i sistematitza els seus múltiples treballs monogràfics sobre aquesta part del Dret civil, i dedica el primer al fenomen successori en general i als seus principis bàsics; el segon, a la interpretació del testament; el tercer, a un seguit d'estudis dispersos sobre la legítima; el quart, a la computació, la imputació i la col·lació, i el cinquè i el sisè, a les reserves clàssica i lineal, respectivament.

En realitat no són sis, sinó nou, els volums de la seva obra sobre Dret successori, ja que el quart s'ha d'integrar —pel seu íntim lligam— amb la seva obra *Estudios sobre donaciones*, que ja havia publicat el 1978. I el tercer —tal com el seu propi nom d'*Estudios dispersos...* revela— només es pot entendre en funció i com a complement de l'explicació medullar sobre el nostre sistema en tema de legítimes, continguda en els dos toms de *Las legítimas*, que li confereixen unitat i sentit.

Precisament aquesta obra, *Las legítimas* —publicada el 1974 dins del *Tratado práctico y crítico de Derecho civil* de l'IN-EJ— és —potser— la més estimada de Vallet, ja que és un tema que havia treballat, estudiat i aprofundit durant molts anys, fet que va provocar en ell un canvi d'opinió respecte del que pensava inicialment.

I la conclusió final a la qual arriba Vallet després d'aquest estudi —autèntic tractat— **és la següent: en el nostre Dret, les legítimes no constitueixen una successió forçosa i pròpia, diferent de la successió testada i la intestada.** Ans al contrari: constitueixen només una reglamentació predominantment negativa, tenen un caràcter simplement limitatiu. És a dir: les legítimes tenen la naturalesa pròpia d'un simple fre a la llibertat de testar.

Aquesta conclusió constitueix una aportació —creiem que definitiva— sobre la naturalesa de la legítima en el Codi Civil i el títol pel qual la reben els legitimaris. I produeix conseqüències que es filtren per tots els porus del nostre sistema hereditari, atesa la «transversalitat» de la legítima dins el fenomen successori —ja que les legítimes tallen i travessen totes les peces i les institucions que el formen.

La importància que Vallet va atribuir a aquesta obra seva va ser sempre màxima i ja es percep en la càlida dedicatòria amb què l'obre, adreçada a aquell que va ser el seu gran mestre: «Al meu estimat mestre, el senyor Federico de Castro y Bravo, de qui he mirat d'aprendre i intentat seguir el seu rigor en la recerca d'allò verdader i d'allò més just, i de qui he rebut tantíssims altres bons exemples no només en matèria jurídica. Amb la meua gratitud, admiració i afecte».

Finalment, el *Panorama del Derecho de sucesiones* és una obra diferent. Això es percep ja des del començament per un aspecte formal, ja que, a diferència de les seves altres obres —en què la cita a d'altres autors i fonts és molt abundant—, en aquesta prescindeix totalment de les notes a peu de pàgina, i ho aboca tot al text principal.

I també en l'aspecte substancial, ja que sota del modest títol de *Panorama...* s'hi allotja tot un tractat del Dret de successions en què sàviament ha dissecionat dos punts de vista: l'aspecte que ell anomena «estàtic», analitzant cada peça del sistema successori —testament, institució d'hereus, substitucions fideïcomissàries, llegats, legítimes, reserves, fundacions constituïdes per causa de mort, etc.—, i l'aspecte que ell anomena «dinàmic», analitzant i desenvolupant tot l'iter del fenomen successori des del moment

mateix de la mort del causant i fins a la formalització final de la partició. És com si el primer aspecte analitzés l'anatomia del fenomen successori i el segon, la seva fisiologia —o com si el primer fos una foto en primer pla i el segon, una pel·lícula completa.

En totes dues perspectives Vallet estudia el Dret successori romà, el medieval, el Dret històric espanyol, el Codi Civil i les compilacions, amb l'aportació de la doctrina i la dogmàtica.

Per això vaig dir en una altra ocasió que és una obra intemporal, ja que no es limita al Dret vigent en un determinat país i en un moment donat, sinó que el transcendeix i ens presenta el Dret successori com una aportació secular decantada i cristal·litzada pel temps i en la qual no hi ha ruptures, sinó continuïtat en l'essència, successivament enriquida amb aportacions de cada generació jurídica. Es podria qualificar com l'obra de maduresa d'un virtuos del Dret de successions.

4) Vallet, senior

Per imperatiu legal, **Vallet va ser jubilat administrativament com a Notari el 1987, en complir els 70 anys d'edat.** En molts altres casos, la jubilació implica i suposa l'apartament definitiu de l'activitat, de la feina i de la presència en el món jurídic. Res d'això va passar amb Vallet.

Per contra, donant mostra un cop més de la seva raça d'estudiós i treballador infatigable, Vallet **va exercir des d'aquesta data com a Advocat** al seu despatx de Ramón y Cajal, 7, **i va emetre abundants dictàmens** —gènere jurídic en què sempre va destacar i que va cultivar amb mesura, fins i tot sent Notari en actiu, tal com demostra el volum *Dictámenes e informes de un Notario*. Per descomptat, **va seguir publicant de manera incessant a les revistes jurídiques espanyoles i va oferir continuïment conferències**, tant a Espanya com a Hispanoamèrica.

També després de la seva jubilació **va rebre, el 1988, el Premi de l'Acadèmia Montesquieu de Bordeus** per la seva obra *Montesquieu: Leyes, gobiernos y poderes*; **el 1996, el Premi al Jurista de l'Any** per una vida entregada al Dret, atorgat **per la Universitat Complutense de Madrid, i el 2010, el Premi Puig Sa-**

llas del Col·legi de Notaris de Catalunya. L'any 2000 va arribar a ser proposat per al Premi Príncep d'Astúries de Ciències Socials.

Després de jubilar-se, **va impartir cursos de doctorat per encàrrec de la Universitat de Comillas**, i va complir amb l'encàrrec realitzat, però encara més: **fruit d'aquests cursos és una de les parts més singulars de la seva obra, dedicada a la metodologia jurídica i publicada entre els anys 1988 i 2003.**

Segons Vallet, la metodologia jurídica se subdivideix en tres perspectives: metodologia de les lleis, metodologia de la determinació del Dret i metodologia de la ciència expositiva i explicativa del Dret

Metodologia que, a parer meu, se subdivideix en tres perspectives: metodologia de les lleis, metodologia de la determinació del Dret i metodologia de la ciència expositiva i explicativa del Dret. Com a dada —anècdota, però també categoria—, diguem que l'obra es desenvolupa en quasi 7.500 pàgines d'una erudició sorprenent.

Després de la mort de Federico de Castro i juntament amb dos altres grans deixebles del mestre, com són Díez Picazo y Peña i Bernaldo de Quiros, **va assumir la Direcció de l'obra més estimada del seu fundador: l'Anuario de Derecho Civil**, i des d'aleshores tots tres van mantenir un perfecte equilibri en el triumvirat.

No es va accontentar amb ser **Secretari de la Reial Acadèmia de Legislació i Jurisprudència des del 1977 fins al 1992, i el 1994 va accedir a la Presidència de l'Acadèmia**, fet que va constituir —pel que jo sé— l'únic cas de Notari que ha merescut presidir i dirigir tots els grans juristes espanyols que hi tenen el seu seient.

En fi: tal com es pot veure, 24 anys molt fèrtils en l'àmbit jurídic. Tan fèrtils com ho van ser els anys anteriors. Car **si hi ha una característica unànimement recalcada sempre en Vallet, aquesta ha estat la continuïtat i la coherència de la seva obra.** I entre la seva obra i la seva persona, tan extraordinària és l'una com l'altra.